

Spojené štáty európske

Bývalý šéf Svetovej banky podporuje euroval aj fiškálnu úniu eurozóny

Foto: MARTIN DOMOK

V oblasti bankovníctva a financií pôsobil štyridsať rokov, z toho viac ako polovicu vo Svetovej banke, ktorej napokon niekoľko rokov aj šéfoval. Dnes prednáša na viacerých univerzitách vrátane Oxfordu, venuje sa poradenstvu a komentovaniu svetovej ekonomiky. Do Bratislavy pricestoval prednášať na konferenciu Big Ideas for CEE. **IAN SCOTT** (70) v rozhovore vysvetľuje, prečo je zástancom Spojených štátov európskych a prečo žijeme v nebezpečnej dobe. Zhovárala sa s ním **EVA MIHOČKOVÁ**.

Vnímate euroval ako dobrý nástroj na záchranu eurozóny?

Vnímam obe strany sporu, ktorý sa v tejto súvislosti rozhorel na Slovensku. Na jednej strane máte záväzok urobiť všetko, čo je vo vašich silách, aby ste udržali eurozónu funkčnú. Na druhej strane je evidentné, že ľuďom sa nechce platiť veľké peniaze do eurovalu a pomáhať iným krajinám, ktoré sa správali nezodpovedne. Chápem, že to vnímajú ako nespravodlivosť.

Takže ste na strane odporcov eurovalu?

Nie, to netvrdím. Je to veľmi zložitá téma. Vnímam to tak, že ministri financií eurozóny sa cez euroval snažia nájsť východisko z problémov. Nie som si istý, či to zaberie a možno sa to ani nikdy nedozvieme, pretože situácia sa vyvíja veľmi rýchlo a do značnej miery mimo našej kontroly.

Ian Scott: Eurozóna musí byť fiškálnou úniou. Je zázrak, že v tejto podobe ešte funguje.

Považujete euroval za dobré riešenie, keďže odporcovia tvrdia, že staré dlhy nemôžeme riešiť vytváraním nových dlhov?

Bez hlbokých štrukturálnych reforiem v zadlžených krajinách ako Grécko, Taliansko či Španielsko určite žiadna záchrana nebude mať zmysel. To si treba povedať otvorene. Mám na mysli zmeny najmä v oblasti sociálnej politiky, verejných výdavkov, daňovej disciplíny a podobne. Pri tom je však prvoradá zmena v myslení týchto národov. Môžete prijať tie najlepšie daňové zákony na svete, ale keď ľudia principiálne nebudú ochotní platiť da-

ne, je vám to na nič. Táto kultúrna zmena v mysliach ľudí je najťažšia a nemôžete ju dosiahnuť legislatívnou cestou.

Toto je najväčší problém Grécka, takže asi neveríte, že sa im podarí naštartovať ekonomiku a vyhrabať sa z problémov.

Asi nie, som skôr skeptický. Na druhej strane obdivujem Írov, ktorí tiež zavádzajú tvrdé úsporné opatrenia a darí sa im plniť všetky podmienky medzinárodného spoločenstva. Tam ľudia vnímajú nevyhnutné reformy s pokorou a vidieť, že fungujú. Treba si však uvedomiť,

že všetky tieto problémy krajín eurozóny sa dejú v čase globálneho hospodárskeho útlmu. Celý svet ide dole z kopca, padá dopyt na svetovom trhu a všetci čelíme poklesu daňových príjmov. Nároky na štátne rozpočty však budú narastať, keďže sa dá očakávať nárast nezamestnanosti, a teda aj čoraz viac poberateľov dávok. To sťažuje uťahovanie opaskov.

Za predpokladu, že by problémové krajiny zvládli tieto štrukturálne reformy, môže byť euroval zmysluplný a dobrý nástroj?

Určite, v tom prípade má zmysel doň liať peniaze. Napokon,

to je aj podmienka, pod ktorou euroval vznikol. Ale stále je to veľmi neistý projekt a úspech nemá zaručený. Nedá sa vylúčiť, že to celé vybuchne a o pol roka na tom budeme ešte horšie ako dnes.

Myslíte si, že to stojí za to, aj keď úspech nie je zaručený?

V podstate áno, skôr sa prikláňam k podpore eurovalu, za týchto okolností nemáte veľmi na výber. Ale opäť, to je len koncovka, snaha hasiť požiar. Horieť však začalo preto, lebo eurozóna nemala záväzné pravidlá fiškálnej disciplíny, ktoré by jej členovia svedomite dodržiavali. To je skutočný problém,

vaní deficitov verejných financií. Fungovalo to, pokiaľ svetová ekonomika rástla. Ale len čo prišiel zlom v podobe svetovej finančnej a hospodárskej krízy, zadlžené štáty začali mať veľké problémy a tento model už nebol viac udržateľný. Myslím, že ak by Brusel mal väčšie právomoci ovplyvňovať verejné financie členov eurozóny a vymáhať dodržiavanie pravidiel, nemuseli sme takto skončiť.

Ale krajiny boli predsa viazané Paktom rastu a stability. Kde sa stala chyba?

Načo sú vám pravidlá, keď nemáte žiadne sankcie za ich porušovanie? Európska komisia moh-

počty členských štátov pod oveľa väčšou kontrolou Bruselu.

Ste zástancom fiškálnej únie?

Áno, vidím jednoznačné argumenty, ktoré hovoria v prospech viac integrovanej únie, ktorá by mohla nadobudnúť podobu akýchsi Spojených štátov európskych. Ale či je táto myšlienka realizovateľná v praxi, to už je otázne. Amerika si vyriešila túto debatu pred dvesto rokmi a výsledkom je federatívne usporiadanie krajiny. Zatiaľ si však neviem predstaviť, že v krátkom čase sa národné štáty eurozóny do takej miery dokážu vzdať svojej fiškálnej suverenity v prospech spoločného úspechu eurozóny.

Preto ľudia väčšinou neveria v myšlienky federácie a spolupráce, pokiaľ ich jednoznačne nepresvedčíte, že nezávislosť je pre nich menej výhodná. Musíte im dať jasný argument.

Nie je celá história EÚ a jej výdobytky dostatočným argumentom?

Iste, ale to je opäť kultúrna záležitosť, štýl vášho myslenia. Pozrite sa, ja som Američan a žijem vo Veľkej Británii. To sú dve krajiny, ktoré patria medzi najviac xenofóbne na svete, skrátka, nadradujeme sa nad cudzincov. Sme presvedčení, že naša krajina je najlepšia na svete, a neveríme, že by sme sa mohli niečo priučiť od iných štátov a národov. Ale na Američanoch je úžasná jedna vec - sme schopní myslieť v úvodzovkách. To nám umožňuje v našej krajine vnímať ako „Američanov“ ľudí s najrozličnejším pôvodom - slovenským, írskym, africkým... V USA môžete pokojne byť pravým Američanom a zároveň si zachovať svoju kultúrnu, jazykovú, náboženskú, akúkoľvek inú identitu. Ale vy v Európe to tak nedokážete vnímať. Pre vás je nemožné byť na prvom mieste Európan a až potom Slovák, Talian, Nemec... Preto máte také problémy vidieť, že povzniesť sa nad úzko národné videnie v prospech európskej jednoty je pre vás výhodnejšie.

Veríte, že eurozóna ako menová únia môže prežiť bez toho, aby sa zároveň stala fiškálnou úniou?

Nie. Dôkazom je súčasná kríza, ktorou eurozóna prechádza. Počas môjho pôsobenia vo Svetovej banke som sa dlhé roky zaoberal práve rôznymi fiškálnymi a menovými analýzami. Tieto dve entity jednoducho nemôžete oddeľovať, sú to spojené nádoby.

Takže je vlastne zázrak, že eurozóna až doteraz bez problémov fungovala?

Asi tak. Bolo to možné iba vďaka tomu, že svetová ekonomika rástla, ale keď sa vývoj otočil a začali sme padať do krízy, zázrak praskol.

Čo by bolo dnes najlepším riešením pre zadlžené krajiny ako Grécko - nechať ich zbankro-

Foto: TASR

Viac integrácie: Treba prekonať národný odpor a vybudovať Spojené štáty európske, hovorí Ian Scott.

Ian Scott:

„Ak by Brusel mal väčšie právomoci ovplyvňovať verejné financie členov eurozóny a vymáhať dodržiavanie pravidiel, nemuseli sme takto skončiť.“

prečo sa nachádzame v tejto kríze. Členské krajiny využívali výhody spoločnej meny a zároveň mali voľnú ruku pri zostavovaní svojich rozpočtov a pláno-

la kričať, koľko chcela, nemala efektívne páky, aby prinútila krajinu správať sa zodpovedne. Preto sa dnes čoraz viac uvažuje o vzniku fiškálnej únie, kde by boli roz-

Takže chýba politická vôľa?

Presne tak, politická vôľa a kultúrno-spoločenské predpoklady na takýto výrazný posun vpred.

Bola by fiškálna únia napokon v prospech národných štátov?

Myslím, že áno, ak sa na to pozriete optikou súčasného globalizovaného sveta. Jedine ako Spojené štáty európske sa môžete stať skutočne významnou svetovou silou. Možno tou najvýznamnejšou.

Ak je to také prospešné, prečo sa štáty vzpierajú?

Topovať alebo ich zachraňovať cez euroval?

Neviem, skutočne. Zrejme ešte potrebujeme viac informácií, čo sa dá urobiť s gréckymi verejnými finančiami. Treba ešte hľadať spôsoby, ako cez prijímané úsporné opatrenia vrátiť hospodárstvo krajiny späť do normálu.

Aj keby sa Grécku začalo dariť, bude niekedy schopné splatiť svoj enormný dlh?

Určite nie, čiastočný odpis dlhov je nevyhnutný. Bolo to jasné už dávno, len sa čudujem, že to európske špičky pripustili až dnes a začali sa tým seriózne zaoberať.

Aké by boli náklady na opustenie eurozóny? Podľa banky UBS by to mohlo byť 25 až 50 percent HDP. Je to reálne?

Nie som si celkom istý tými číslami. Zdajú sa mi trochu prehnané. Vyhodnotenie toho procesu je mimoriadne zložité. Zahŕňa nielen ekonomické faktory, ale aj veľa politických následkov. V každom prípade, pre Grécko je najdôležitejšie presvedčiť svoj vlastný ľud i zvyšok sveta, že má nejaký realistický plán, ktorý môže zabrať. Zatiaľ sa mu to nedarí.

Ak by Grécko alebo iná krajina zbankrotovala, aké by to malo následky na zvyšok eurozóny?

Určite by to bolo negatívne, o tom niet pochyb. Veľa by záležalo na tom, či by to bol neriadnený, alebo riadený bankrot. V prvom prípade by vznikol úplný chaos a nikto by si nemohol byť istý ničím. Riadený bankrot je dobré riešenie, padali by sme, ale mali by sme aspoň mäkké prístátie. Skutočný problém však príde, keď začne padať celosvetová ekonomika - spomalí Čína i USA, potom zrazu zistíme, že žiadny euroval nebude dosť veľký na to, aby zachránil potápajúcu sa viacero scenárov vývoja.

Banky dlho vôbec nemali byť zapojené do znášania následkov gréckej krízy, teraz sa hovorí, že budú musieť odpísať päťdesiat percent dlhu. Je to dostáajúce?

Je to určite minimum, čo by mali znášať. Je nepochybné, že

v celom procese zohrali kľúčovú úlohu.

Je vôbec férové, že banky urobili zlé investičné rozhodnutia pri kúpe gréckych či talianskych dlhopisov a teraz majú byť zachránené z verejných zdrojov?

Férové to určite nie je. Ešte horší obraz dostanete, ak sa pozriete, ako sa banky začali správať po tom, ako ich pred pár rokmi zachránili vlády v USA a vo Veľkej Británii. Zrazu boli všetky problémy vyžehlené a vysokí predstavitelia bánk si začali vyplácať tučné odmeny z peňazí, ktoré dostali od vlády. Ľudia to vnímajú a aj preto narastá veľký verejný odpor proti takýmto riešeniam a stáva sa to súčasťou politickej debaty.

Banky aj dnes stále vykazujú miliardové zisky. Neboli by schopné odpísať zlé grécke dlhopisy aj bez štátnej pomoci?

Aby som mohol odpovedať, musel by som vidieť konkrétne čísla hospodárenia každej individuálnej banky. Vo všeobecnosti sa to takto povedať nedá. Niektoré by prežili, iné by sa mohli položiť. Ak by skolaboval celý bankový systém, bola by to určite katastrofa. Banky sú tepnou trhového hospodárstva, presúvajú úspory do investícií, bez nich by ekonomika nemohla fungovať. Problém je, že kedysi oddelené komerčné a investičné bankovníctvo sa spojili a finančné operácie, ktoré banky vykonávajú, sú čoraz menej transparentné. Je prirodzené, že nechcú dobrovoľne niešť straty z toxických gréckych aktív. Sú to normálni trhoví hráči, zaujímajú ich len zisk a uvedomujú si silu, akú pre ekonomiku znamenajú.

Je pre malú a otvorenú ekonomiku ako Slovensko lepšie byť v eurozóne alebo by si mala zvoliť skôr českú cestu s vlastnou menou?

Nuž, viete, že Veľká Británia sa tiež rozhodla zostať mimo eurozóny.

Ale Slovensko asi nemôžeme porovnávať s Veľkou Britániou, však?

To nie, Británia je predsa len o niečo väčšia (smiech). Ale chcel som povedať, že Briti urobili svojho času rozhodnutie zostať mimo

eurozóny skôr z kultúrnych a politických dôvodov. Ekonomické argumenty boli druhoradé.

Chcete povedať, že pre Britániu by bolo lepšie byť členom eurozóny?

V tejto chvíli by s tým väčšina ľudí nesúhlasila, pretože euro by ich ťahalo dole.

A pred krízou alebo kedykoľvek v histórii eurozóny?

V čase, keď eurozóna vznikala, bola vnímaná hlavne ako výraz prehlbujúcej sa európskej integrácie, stále to je politický symbol myšlienky čoraz integrovanejšej EÚ. Asi chápete, že Veľká Británia sa na takomto projekte nemohla zúčastniť. Ak zoberiete doslova, jej prirodzeným vyústením je menová a fiškálna únia, ktorá funguje ako federácia. A voči tomuto je veľký kultúrny odpor, ako som už spomínal.

Je pre Slovensko čisto ekonomicky lepšie mať euro alebo vlastnú korunu?

Myslím, že euro je lepšia alternatíva.

Do akej miery vôbec môže malá ekonomika ako Slovensko alebo Česko hovoriť o nejakej menovej suverenite? Nie je to v globalizovanom svete len mýtus?

Určite do značnej miery áno. Treba si uvedomiť, že či ste, alebo nie ste v eurozóne, externé vplyvy finančných trhov a svetovej ekonomiky na vás doľahnú tak či tak. To sa týka aj samotnej Veľkej Británie - ak eurozóna nedokáže vyriešiť svoje problémy, veľmi tvrdo to zasiahne aj Britov. Podobne to platí aj v prípade Českej republiky. Napriek tomu, že majú svoju korunu, neuchráni ich to od následkov krízy v eurozóne.

Kríza, ktorá sa začala v roku 2008, sa stále neskončila a očakáva sa, že sa bude ďalej prehľbovať. Ako by ste označili obdobie, v ktorom žijeme?

Ako nebezpečné. Jeho hlavnou črtou je neistota. V neistých časoch, keď nedokázate predvídať, čo sa stane zajtra, keď všetky predpoklady, ktoré máte, stojia na vratkých nohách, len veľmi ťažko môžete robiť dobré politic-

ké rozhodnutia. Preto je situácia v eurozóne taká komplikovaná a preto sa tak ťažko hľadajú riešenia. V podstate platí, že akokoľvek sa rozhodnete, bude to spojené s vysokým rizikom a nemôžete si byť istí, že ste zvolili tú najlepšiu možnú alternatívu. Situácia sa mení veľmi rýchlo.

Čaká nás ďalšie prehľbovanie svetovej finančnej krízy?

Obávam sa, že áno. V podstate sa od roku 2008 nič nezmenilo. Politici rozprávajú o reformách, obnove ekonomického rastu, ale je to len blaf. V niektorých smeroch sa situácia zlepšila, ale napríklad nezamestnanosť máme stále na rekordne vysokých úrovniach, a to tak v USA, vo Veľkej Británii, ako aj na Slovensku a v celej eurozóne. To je mimoriadne vážny problém, pretože sa tak znižuje reálny príjem obyvateľstva, čo oslabuje jeho kúpyschopnosť a tým aj vyhladáky ekonomiky na oživenie.

Aký vývoj môžu ľudia očakávať v najbližších dvoch až piatich rokoch?

Náš ekonomický systém, ako ho poznáme, sa môže zosypať. Doteraz sa rozhodnutia politikov viazali primárne na ekonomické aspekty, predovšetkým v USA a vo Veľkej Británii. Myslím si, že sa budeme musieť vrátiť späť k sociálne trhovému hospodárstvu a brať viac do úvahy aj sociálne, nielen ekonomické kritériá.

Kto je zodpovedný za vznik krízy - nenásytné banky, nezodpovedné vlády, my všetci?

Neobviňoval by som ľudí, ktorí chceli zarobiť veľké peniaze, špekulovali na finančných trhoch a nakupovali toxické grécke aktíva. Vinu nesú vlády, pretože im to umožnili. Politici sú strojmi správanie bolo plne legálne a dokonca podporované.

Takže potrebujeme viac regulácií?

Určite. Viac regulácií a viac uvedomenia na všetkých stranách. Vlády by mali prestať míňať peniaze, ktoré nemajú, a my všetci by sme sa mali naučiť žiť skromnejšie. ■